

Toliko nam je godina već

PIŠE: DRAGAN VELIKIĆ

1.

Dvadeset i dve godine su najviša granica punoletstva u svetu, na primer, na Filipinima. I na nekim pacifičkim ostrvima. Dakle, pogled na raspad Jugoslavije je, po svim merilima, punoletan. Pripadam onom velikom procentu građana koji mogu zorno da zamisle etalon *filipinskog* punoletstva. U trenutku raspada Jugoslavije, bio sam zrela osoba, što podrazumeva određeno životno iskustvo.

Šta je sve stalo u taj period od dvadeset i dve godine? Koliko država je prošlo na ovom našem prostoru, urušilo se jedna u drugu? Sve političke stranke participirale su i u vlasti, i u opoziciji. Menjale se lične karte i pasoši, zdravstvene knjižice, formulari, himne, zastave i grbovi, izglasan je jedan sumnjivi ustav sa sve šupljim cegerom kosovske preambule, prohujali su ratovi u kojima nismo učestvovali, došle su neke nove hibridne sorte *homo sapiensa*. Nisu imali ništa, pa su odjednom, preko noći, uoči raspada Jugoslavije postali deoničari u socijalističkim preduzećima, fabrikama i sportskim klubovima. To mu dođe nešto kao porodični nakit drugarica istaknutih drugova nakon 1945. godine. Samo što su ovi naši savremenici persone od formata, pa se nisu bavili đinđuvama i umetninama, već se umetnuše grandiozno u sektor društvene imovine, preduzimački je od naroda preuzeše, preko noći postadoše fabrikanti i brodovlasnici, ktitori, ljudi od ugleda.

Za sve to vreme većina građana samo traje, ne pomera se sa parčeta zemlje srpske koje joj je rođenjem upisano, ćutljiva, zburnjena i poprilično izgubljena, kao onaj dečak, Kasper Hauzer na nirmberškom trgu. Došao niotkuda, samo se pojavio, i čekao da ga neko prihvati. Zatim je nastavio tragičan život, i umro pod sumnjivim okolnostima sa nepune

dvadeset i dve godine. Nedovoljno za punoletstvo na Filipinima. Ali, sasvim dovoljno za epohu u Srbiji.

2.

Problem sa tom epohom je što ona i dalje potuljeno traje sa svim svojim beznadežnostima. Većina građana u doglednoj budućnosti nema čemu da se nada. Ma koliko optimisti bili, i samo iz polupunih čaša pili, živeće u lošoj beskonačnosti. Jer, nosilac pozitivnih promena svuda i uvek je elita društva. Onaj tanki sloj obrazovanih i časnih pojedinaca kojima su moralna načela iznad svega, tačnije, koji i ne mogu drugačije, izvan svog etičkog habitusa. Naravno, takvi ljudi postoje u savremenom srpskom društvu, međutim, oni su daleko od bilo kakvih političkih funkcija, moći i uticaja. Čame negde na obodu, još od Miloševićevih *godina raspleta*, mnogi sa statusom *oridinala*. I kao putokaz mladima i obrazovanima da im je perspektiva u avionskoj karti u jednom smeru. Najveći problem srpskog društva nije u tome što su takvi ljudi skrajnuti, već što je zavladała svest da se bez njih može, da je za napredak društva dovoljna i kvazi elita.

Naravno, problem elite u Srbiji nije od juče. Još su davno, u XIX veku strani putopisci uočavali kako u tadašnjem srpskom društvu elita nije od ugleda. Ako ne verujemo, nemačkim i engleskim putopiscima, verujemo valjda Rusima. Putujući kroz Srbiju 1868. godine, ruski naučnik Pavel Āpolonovič Rovinski primećuje „da je u njoj sve privremeno, neustaljeno, sve je u očekivanju nečega“, sva Srbija živi uoči *nečega*, i sva je u nekakvom vojničkom raspoloženju. U *Zapisma o Srbiji* Rovinski beleži: „Srbi se, naime, malo trude, ne brinu se o racionalnosti, ne vole ni u šta da

se udubljuju, vole da uhvate vrh i da se odmah s njim pokažu. Ako se insistira na tim slabim stranama srpskog naroda, ostavljajući ga u iluzijama, ne dirajući jedino u nacionalna osećanja, njime se može vladati po želji“.

Taj nauk dobro su izučili srpski vlastodršci, od Miloševića, preko Koštunice do Nikolića. Povlašćujući prostaštvo, šireći licemerje i laži, kontaminirali su kritični procenat populacije i opasno ugrozili zdrav razum. Posledice su pogubne. Pitanje je, da li je ikad srpski narod bio tako pogubljen i posustao kao sada. U vreme Miloševića postojala je nada u ono drugo. Ali sada, kad u iskustvu imamo kako izgleda to *drugo* na vlasti, urušavamo se u beznadu. Stigli smo do one tačke propadanja da nam se čini sasvim normalnim da se, recimo, može bez kulture. Građanin je sveden na podanika, koji, nabavivši zimmnicu, ostvaruje sve nasušne potrebe tela i duha.

Koliko su se građani navikli na *dahijsko ponašanje* vlastodržaca najbolje svedoče svakodnevni skandal koji prolaze bez ikakvih posledica po vinovnike svejedno, da li ministar Mrkonjić o trošku države asfaltira put do kuće svoje ljubavnice, ili hajdučki uteruje honorare za njene pevačke nastupe iz fondova za razvoj siromašnih opština. Većini građana je to normalno, jer bi i oni tako radili, samo kada bi imali priliku. Zavladao je pogubno prostaštvo. Udarne vesti su kako se na „Farmi“ počupaše dve pevaljke sa Ibarske magistrale, ili kako je jedan krimos upucao drugog krimosa. Gledanost „farmi“ i sličnog smeća je velika, posebno među onima koji uporno negiraju da takve emisije gledaju, iako ih redovno komentarišu na blogovima i fejsbuku.

Nova ekipa velmoža u preduzeću „Železnice Srbije“ nastavlja svetle tradicije prethodnih lopova. Generalni direktor „Srbijagasa“, Dušan Bajatović, na svadbi daje sviračima 4000 eura bakšiša, jednu prosečnu godišnju platu u Srbiji. Zdrav razum je ponižen tolikim prilivom bahatih likova u uloga savetnika, šefova kabineta, državnih sekretara, direktora javnih preduzeća. Mentalni deficit naprednjaka na svim nivoima vlasti napravio je sprdačinu od gradske vlasti u Novom Sadu. Dveri, pod maskom „Treće Srbije“, žare i pale u kulturi, kao da su u Sparti, a ne u srpskoj Atini. U takvoj konstelaciji negativne selekcije, dodeljivanje famoznog datuma EU Srbiji za početak pristupnih pregovora, čini se prilično irelevantnim.

Logično pitanje je šta uopšte u politici traže likovi poput Mrke i sličnih; međutim, sve su to

posledice izostanka lustracije nakon rušenja Miloševića. Bolest je postala prirodno stanje srpskog društva. U pravu je Žarko Korać kada tvrdi da „Srbija nikada nije smogla snage da se suoči sa pravom prirodom Miloševićevog režima. Suviše mnogo ljudi je podržavalo tu politiku“. Ali, suviše mnogo ih je svojevremeno bilo u Savezu komunista, suviše mnogo ih je bilo među Miloševićevim socijalistima, suviše mnogo ih je posle 5. oktobra osvanulo u demokratama, suviše mnogo ih se sada presvlači u naprednjake.

Oslušnimo još malo Rovinskog: „U Srbiji me je posebno jedna stvar začudila: svuda je u drugim zemljama dosta ljudi koji predstavljaju inteligenciju što su neproporcionalno na višem nivou od mase, a u Srbiji je suprotno - inteligencija je ispod nivoa na kojem bi se morala nalaziti, koji u celini odgovara napretku naroda. Ona se, u stvari, isuviše malo odvaja od naroda.“

Vek i po posle Rovinskog Srbija ima isti problem: odsustvo prave elite. Nastavlja se trend odlaska mladih i obrazovanih iz Srbije. To je i dalje zemlja u kojoj svetski poznata slikarka, Milena Pavlović Barili, nije mogla da dobije posao nastavnika, zemlja u kojoj je Nikola Tesla proveo samo 36 časova. Duh palanke, o kome je Radomir Konstantinović napisao kapitalno delo *Filozofija palanke*, u okrilju naprednjačke vlasti pronašao je idealni biotop.

A Rovinski kaže: „Pored vojničke hrabrosti, vi još nećete kod njih sresti dovoljno elemenata građanske hrabrosti... Neobično je i tužno prisećati se kako mnogi obrazovani i blagonakloni ljudi Srbije strepe za nekakvim srpskim principima, plašeći se da oni ne ustuknu pred zapadnom civilizacijom. Jesu li to neprolazna svojstva srpskog karaktera? A ako su, zar ona vrede toliko da bi ih trebalo čuvati?“

Možda je sve to posledica života na *limesu*.

3.

Da bi osigurao i sačuvao granice Rimskog carstva od prodora varvara, Oktavijan Avgust je u

prvom veku pre.n.e. pomerio tadašnje granice na vodene tokove, Dunav i Labu, i formirao limese - sisteme graničnih puteva, kula za osmatranje i utvrđenja.

Dunavskim limesom defiluju Kelti, Iliri, Skordisci (najzaslužniji za komponentu „nervoznog dinarskog elementa“ u Srba i Hrvata, o čemu piše Vladimir Dvorniković u *Karakteorologiji Jugoslovena*). Mentalitet jednog naroda određen je koliko istorijom, toliko i geografijom. Vekovima biti na granici, saživeti se sa obe njene strane, znači u velikoj meri posedovati ambivalentnost na nivou arhetipske zaštite. Ipak, veštine preživljavanja ne pogoduju postojanosti moralnih načela. Ne znam nijednu srpsku narodnu pesmu koja problematizuje temu odgovornosti.

Vekovi proživljeni na obodima imperija, u ropstvu, stalnim zbegovima, svakako su presudno uticali na podeljenost srpskog nacionalog bića. U svim periodima novije srpske istorije postoje proevropske i antievropske struje, progresivne i konzervativne, naprednjačke i ... naprednjačke. Tako stižemo do pojma političkog predznaka, uzročnika mnogih zabluda u Srbiji danas. Već četvrt veka živimo u više-stranačju. I sve to vreme naivno verujemo u principi-jelne razlike između političkih opcija na našoj sceni. Nažalost, iskustvo stečeno tokom *filipinskog punoletstva* dovelo me je do nekih gorkih saznanja, i red je da pomenem zablude povodom političkog predznaka srpskih stranaka.

Sa izuzetkom Đinđićeve vladavine, koja je bila na tragu pokušaja da se stvori i usvoji program kojim bi se krenulo u ozbiljne ekonomske reforme i ozdravljenje srpskog društva, pa samim tim ubrzalo pridruživanje Evropskoj uniji, sve vlade od propasti socijalizma do sada bile su podjednako neuspešne, koketirale su sa biračkim telom i, umesto reformi i radikalnih zahvata pribegavale su samo kozmetičkim intervencijama. Setimo se Dinkićevih obećanja građanima, onih predizbornih akcija od hiljadu eura.

Vreme je da shvatimo veliku zabludu, da nema nikakve civilizacijske, mentalitetske, ni kulturološke razlike između, recimo, Mlađana Dinkića i Bogoljuba

Karića, ili, između Božidara Đelića i Mirka Marjanovića, sem što ovaj poslednji više nije živ. Iste su im duhovne matrice. Isti im je sistem vrednosti.

Setimo se uspona nacionalizma, svih onih feljtona koji su „otkrivali“ kojekakve istine o nepravdama počinjenim nad srpskim narodom, juriša jurodivih spodoba na zdrav razum građana osamdesetih godina prošlog veka tokom Miloševićevog *risorgimenta* - one bolne decenije vraćanja dostojanstva srpskom narodu. Zar je moguće da se još nismo zasitili dostojanstva? Tako je to kada se država pravi sa niščima duhom, umesto sa elitom.

Vreme Ante Markovića mnogi građani Srbije pamte kao poslednju godinu sa ljudskim likom. Dinar je bio konvertibilan, a sirotinja je obnovila belu tehniku, došla do video rikordera i televizora u boji, na kome će vrlo brzo pratiti slikom i tonom *godine raspleta*. Bila je to labudova pesma jedne epohe na izdisaju. Posle su ostala samo muda labudova.

4.

Tek danas, sa distance od četvrt veka, vidljivo je koliko je ozbiljna država bila Jugoslavija u poređenju sa nedonoščadima koja će se radati na njenom tlu. Ne gospodo, nisam jugonostalgicar. Nikad nisam bio kadrovik na raspolaganju, uhlebljen u kakvom komitetu, zavodu, izdavačkoj kući ili institutu. Pet godina nakon diplomiranja uzaludno sam tražio posao.

Ali, nije svejedno...

Tito je za intimusa imao Krležu, sa njim je pio kafu. Tadiću je više odgovarao Šaper. Tako mu rekli njegovi savetnici, *think tank* ekipa koja mu je došla glave. I nije problem u tome što su demokrate izgubile na izborima, već što su vrhuška i srednji ešalon svojim ponašanjem isprofanisali ideju demokratije. Ojačali kod svetine pogubnu sentencu: *Svi su oni isti*. Svakoju sumnjivoj opciji koja sutra dođe na vlast omogućeno je da ostaje i opstaje zahvaljujući i minulom radu kreatura koje su gotovo jednu deceniju činile i okruživale predsednički kabinet, sa sve onim šarlatanom - čovekom za sva vremena i sve političke opcije, koji trenutno u Njujorku predsedava čitavim svetom.

Neka nam traje. Ionako su građani Srbije u svojoj zemlji samo u prolazu.